

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Mimomanželské rodiny za socialismu

Kateřina Jarošová

Plzeň 2018

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie

Studijní program Sociologie

Studijní obor Sociologie

Bakalářská práce

Mimomanželské rodiny za socialismu

Kateřina Jarořová

Vedoucí práce:

Mgr. Martina Štípková, Ph.D.

Katedra sociologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2018

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2018

Poděkování:

Tímto bych chtěla poděkovat především vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Martině Štípkové Ph.D. za cenné rady, trpělivost, vstřícnost, ochotu a velmi kladný přístup po celou dobu vedení. V neposlední řadě patří mé díky rodině a blízkým za jejich podporu.

Obsah

1. ÚVOD.....	1
2. MIMOMANŽELSKÁ PLODNOST V EVROPĚ	3
3. MIMOMANŽELSKÁ PLODNOST V ČESKÉ REPUBLICE.....	5
3.1. Do roku 1945.....	7
3.2. Za socialismu.....	9
3.3. Od roku 1989 po současnost	12
3.4. Faktory ovlivňující mimomanželskou plodnost matek	16
3.5. Mezigenerační předávání rodinného chování	19
4. METODOLOGICKÁ ČÁST.....	20
4.1. Cíl práce a výzkumné otázky.....	20
4.2. Hypotézy.....	21
4.3. Design výzkumu	22
4.3.1. Popis proměnných.....	22
5. VÝSLEDKY	25
5.1. Popisné výsledky.....	25
5.2. Výsledky logistické regrese	29
6. ZÁVĚR.....	33
7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	36
8. RESUMÉ.....	40
9. SEZNAM TABULEK.....	41
10. SEZNAM GRAFŮ.....	41
11. SEZNAM OBRÁZKŮ.....	41

1. ÚVOD

Ve své bakalářské práci se zabývám nemanželskou plodností za socialismu. Sociologie rodiny a demografie se v době socialismu především věnuje proměnám a složením českých rodin, charakteristikám a analýzám spojené s fenoménem mimomanželské plodnosti. Značná část článků rozebírá socioekonomickou stránku matky v době těhotenství. Avšak téma sociálního postavení matky v dětství je ve spojení s mimomanželskou plodností opomíjené. Z toho důvodu se zaměřuji na to, zda je mezi mimomanželskou plodností a socioekonomickým statutem matky v dětství nějaká korelace. Respektive, zda má materiální zázemí v dětství, dosažené vzdělání nebo sociální původ vliv na mimomanželskou plodnost matky.

V době socialismu byla myšlenka rodiny jasně vytyčená. Najít partnera, vstoupit do manželství, zplodit děti a následně je zabezpečit. Pokud se ženě narodilo dítě do nesezdaného svazku, stala se tak často terčem pomluv, opovrhování a byla stigmatizována. V období socialismu byla sňatečnost a plodnost téměř univerzální. Většinu dětí rodily provdané ženy, zatímco podíl nemanželské plodnosti byl kolem 5%. Ženy, které rodily děti do nesezdaných soužití, se vyznačovaly ve většině případů nízkým věkem, základním vzděláním a vysokým počtem dětí [Zeman 2007: 17-18]. V souvislosti s těmito charakteristikami matek se zabývám, které ženy se stávaly v době socialismu neprovdanými matkami.

V současné společnosti je mimomanželská plodnost běžným jevem. Od roku 1990 dochází v České republice odsouvání uzavření manželství a plození dětí do vyššího věku, nárůstu podílu svobodných žen a v důsledku toho také narůstá mimomanželská plodnost [Zeman 2006: 14-25].

Teoretická část je rozdělena na kapitoly a podkapitoly. V první kapitole se zabývám mimomanželskou plodností v Evropě. V další kapitole se přesunu k mimomanželské plodnosti v České republice. V podkapitolách shrnuji demografické charakteristiky a proměnu mimomanželské plodnosti

od 19. století, přes socializmus až po současnost. V další podkapitole shrnuji charakteristiky matek, které porodily dítě do nemanželského svazku. V poslední podkapitole, podávám teoretický rámec pro mezigenerační předávání rodinného chování.

Praktickou část jsem rozdělila na dvě části. První kapitole věnuji metodologii, kde popisuju cíle, hypotézy a proměnné. V druhé části pak shrnuji výsledky.

2. MIMOMANŽELSKÁ PLODNOST V EVROPĚ

V této kapitole se zaměřím na trend mimomanželské plodnosti v Evropě. Zasazení České republiky do evropského kontextu mimomanželské plodnosti pomůže vytvořit lepší obrázek o tomto fenoménu.

Jedním z nejvýznamnějších trendů demografického vývoje moderních společností je rostoucí počet narozených dětí neprovdaným ženám. Příčinou je přeměna rodinného prostředí a to především z hlediska rodinného stavu matek [Hamplová 2007: 7-11; Rychtaříková 2006: 44]. Podle Zemana je mimomanželská plodnost nejvýraznější demografický trend a je důležité objasnit, jaký podíl mimomanželské plodnosti je tvořen kohabituujícími ženami a jaké z toho plynou důsledky jednak pro děti narozené mimo manželství a pro budoucnost tradiční rodiny [Zeman 2006: 25].

Pokud se bavíme o neprovdaných matkách a nemanželských dětí je důležité rozdělovat dvě různé formy rodiny. První jsou děti narozené do nesezdaného soužití rodičů, ve kterém dítě vyrůstá s oběma rodiči a vytváří se pro něj funkčně podobné podmínky výchovy jako v manželství. Ve druhém případě jsou to neprovdané matky, které nežijí s otcem dítěte [Chaloupková, Soukopová 2007: 29].

Mimomanželskou plodnost v Evropě bych chtěla nastínit z toho důvodu, že současné změny reprodukčního chování v České republice kopírují do jisté míry trendy vyspělejší části Evropy. Srovnání tedy poslouží k představě, kam se Česká republika v současnosti řadí a nadále směřuje.

V evropských zemích je úroveň mimomanželské plodnosti velmi různorodá. Na počátku šedesátých let se podíl dětí narozených mimo manželství pohyboval na velmi nízkých hodnotách. Pouze v devíti zemích byl podíl vyšší než 10%. Na začátku sedmdesátých let začal podíl nemanželských dětí v Evropě vzrůstat a to zprvu na severu Evropy [Šalamounová, Nývlt 2006: 119-121]. V tabulce č. 1 můžeme vidět

zastoupení dětí narozených mimo manželství v časovém odstupu jedenácti let - 2004 a 2015. V celé Evropské unii vzrostla mimomanželská plodnost z 32,9% v roce 2005 na 42,0% v roce 2014.

Tabulka 1. Podíl mimomanželské plodnosti v evropských zemích v roce 2004 a 2015

Země / Období	2004	2015
EU (28 zemí)	31,9	42,00
Bulharsko	48,7	58,6
Česká republika	30,6	47,8
Dánsko	45,4	53,8
Estonsko	58	57,9
Finsko	40,8	44,3
Francie	47,4	59,1
Itálie	13,7	30
Kypr	3,3	16,6
Lotyšsko	45,3	41,5
Maďarsko	34	47,9
Německo	27,9	35
Nizozemsko	32,5	49,8
Norsko	51,4	55,9
Polsko	17,1	24,6
Rakousko	35,9	41,70
Rumunsko	29,4	31
Řecko	5,1	8,8
Slovensko	24,8	39,2
Slovinsko	44,8	57,9
Spojené království	42,3	47,9
Španělsko	25,1	44,5
Švédsko	55,4	54,7
Švýcarsko	13,3	22,9

Zdroj: Eurostat database, vlastní výpočty

Obecně lze nejnižší podíly mimomanželské plodnosti nalézt na jihu Evropy, zejména pak v Řecku, kde byl podíl nemanželských dětí v porovnání s ostatními evropskými zeměmi nejnižší. Skandinávské země mají nadprůměrné a téměř neměnné podíly potomků narozené mimo manželství.

Z historického vývoje mimomanželské plodnosti můžeme dle Sullerotové [1998] nejvýraznější poměr nalézt například v Dánsku, kde ještě v roce 1965 nepřipadalo na deset narozených dětí ani jedno nemanželské.

V roce 1983 to bylo téměř každé druhé dítě (43%) [Sullerotová 1998: 55]. K roku 2015, jak můžeme vidět v tabulce č. 1, činí podíl 53,8%.

Úskalí je avšak v tom, že běžně dostupné statistiky evropských zemí nedokáží rozlišit, zda se dítě narodilo do nesezdaného soužití, nebo žila matka v době porodu sama [Šalamounová, Nývlt 2006: 118].

3. MIMOMANŽELSKÁ PLODNOST V ČESKÉ REPUBLICE

V této kapitole svoji pozornost přesunu na území České republiky. Nejdříve popíšu změnu reprodukčního chování, která úzce souvisí i se vznikem fenoménu mimomanželské plodnosti. Dále popíšu demograficko-historický vývoj mimomanželské plodnosti od počátku devatenáctého století po současnost. Největší pozornost věnuji konkrétně době komunistického režimu. V další podkapitole teoretické části se zaměřím na faktory, které ovlivňují rozhodnutí matky porodit dítě mimo manželství. Těmito faktory jsou věk, rodinný stav matky, vzdělání, region a pořadí dítěte. V poslední části se zaměřím na mezigenerační předávání rodinného chování. Jinými slovy, jaký vliv mají rodinné vzorce, socioekonomický status na matku a na její nemanželskou plodnost.

Růst mimomanželské plodnosti je důsledkem změny reprodukčního chování – to znamená, že lidé před narozením dítěte nevstoupí do manželství. Hledání příčin změn reprodukčního chování v České republice po roce 1989 se zabývala řada autorů. Názory a vysvětlení jsou na jedné straně postaveny na tezi druhé demografické tranzice, na druhé straně stojí vysvětlení, která zdůrazňují ekonomickou a sociální krizi doprovázející transformaci české společnosti. Zastánci prvního přístupu zdůrazňují, že za změnou reprodukčního chování vede proměna hodnot a hodnotových preferencí, která se vyskytuje především v mladých kohortách české populace narozené v polovině 70. a na počátku 80. let. Zastánci druhého přístupu tvrdí, že příčinou „*proměn v režimu produkce obyvatelstva je*

hrozící nezaměstnanost, snížená úroveň sociálního zabezpečení a snížená životní úroveň obyvatelstva“ [Rabušic 2001: 205].

Koncept druhé demografické tranzice popisuje Dirk van den Kaa spolu s Ronem Lesthagem. Demografická tranzice, jinými slovy přechod, započala od poloviny šedesátých let dvacátého století v západních zemích Evropy. [Rabušic 2001:176]. Tato etapa je typická poklesem plodnosti pod zachovnou hranici. Příčinou tohoto poklesu vidí autoři ve změně hodnot a postojů směrem k individualizaci. Mezi projevy individualizace řadí zvýšení míry rozvodovosti, změnu postojů k potratům, zvýšení výskytu kohabitací a nesezdaných soužití, prodlužování doby mezi sňatkem a prvním porodem, přijímání moderní antikoncepce a celkové oslabení instituce rodiny [Van de Kaa 2002: 6].

Reprodukční chování je ovlivňováno sociální a ekonomickou transformací. Moderní individualizovaná společnost nabízí mnoho nejrůznějších možností, kterými může jedinec naplnit svůj život [Rabušic 2001: 139]. Například mladým lidem se po pádu komunismu zvýšili životní možnosti – studovat, cestovat, zvolit si povolání a využít příležitosti. V důsledku těchto možností zbývá méně prostoru pro rodinu a děti [Sirovátka 2003: 43]. Další důležitou roli sehrává sociální politika v zemi. Negativně působící vlivy pak mohou být zvýšení nákladů na dítě, snížení životního standardu rodin s dětmi, nezaměstnanost žen, zejména matek malých dětí, špatné možnosti získání bydlení [Sirovátka 2003: 44].

Jedním ze sociálních faktorů, stojící na tezi druhé demografické tranzice je westernizace. S tímto pojmem přišel Caldwell, který se ve své teorii snažil propojit ekonomické, sociální a institucionální aspekty poklesu plodnosti. Je přesvědčen, že se lidé ve všech společnostech chovají ekonomicky racionálně, avšak liší se prostředky této racionality. Dochází ke kopírování a přejímání idejí a norem západního světa do východních společností. Projevem westernizace z hlediska proměny plodnosti je difuze konceptu nukleární rodiny prostřednictvím mezinárodních sítí masové

mediální komunikace a osobní komunikace mezi blízkými v každodenním životě [Caldwell 1982 in Rabušic 2001: 136]. Příkladem westernizace jsou mladé kohorty. Mladí jedinci se řídí podobnými vzory jako jejich západní vrstevníci. Konkrétně pak ve svých postojích, myšleních, stylech oblékání atd. [Rabušic 2001: 207].

Z ekonomických faktorů je to teorie racionální volby, která předpokládá, že lidé realizují své chování, pouze pokud jim určité chování přinese zisky v porovnání s náklady, které budou muset vynaložit. Rozhodujícím faktorem řídícím lidské chování je maximalizace užitku. Toto Becker a Leibenstein převedli do lidského reprodukčního chování a tvrdí, že plodnost je výsledkem vědomého a účelového jednání [Rabušic 2001: 114]. Podle této ekonomické teorie plodnosti jsou děti vnímány jako speciální případ kapitálového zboží. Jejich výchova spotřebovává podstatný čas členů domácnosti, a obsahují v sobě stejně jako každý jiný statek, výdaje na pořízení a také udržování [Rabušic 2001: 119-121].

V této části jsem tedy nastínila to, co stojí za změnou reprodukčního chování, jehož výsledkem je mimo jiné nárůst výskytu mimomanželských rodin. V nadcházejících podkapitolách se přesunu k mimomanželské plodnosti ve třech časových obdobích v České republice.

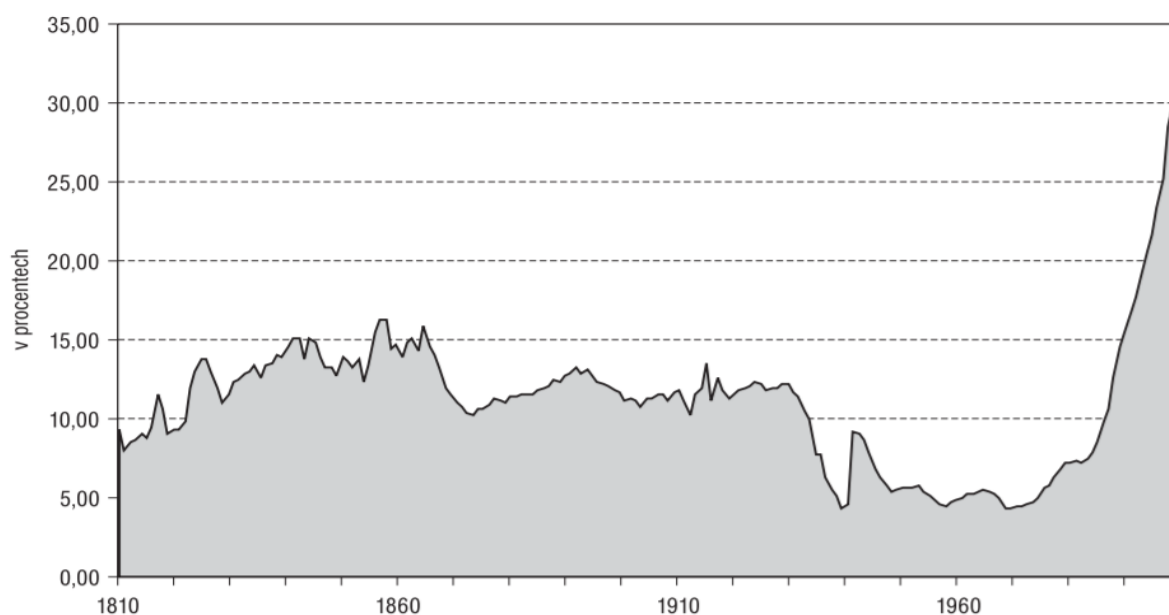
3.1. Do roku 1945

Mimomanželská plodnost nebyla na počátku 19. století považována za výjimečnou, ale taktéž ani jako za častou událost. Nemanželské děti byly v té době nechtěné a sociálně neuznávané. Neměly stejná práva jako manželské děti. Aby se zdůraznilo jejich neplnoprávné postavení, neměly být zapisovány do matrik společně s manželskými dětmi [Fialová 2007: 232]. Dalším odepřeným právem nemanželských dětí bylo například právo dědit po otci. Toto trvalo ještě na počátku sedmdesátých let dvacátého století například v Švédsku nebo Francii. Zrovnoprávnění manželských a nemanželských v dědické oblasti se podařilo Norsku, které zaručovalo

dědické právo pro všechny potomky od roku 1916 [Kiernan 2004 in Šalamounová, Nývlt 2006: 118].

Data o úrovni mimomanželské plodnosti poskytují demografické statistiky od roku 1787. Před tímto datem lze informace o mimomanželské plodnosti nalézt pouze na základě rozbor matrik za jednotlivé farní obvody. Na venkově byl v porovnání s městy podíl mimomanželské plodnosti obecně nižší a ustálený – 4% [Fialová 2007: 232]. V období 1810 – 1937 podíl nemanželských dětí přesahoval hranici 10%. Maximální úroveň – 16,3%, byla avšak zaznamenána v letech 1865-1866. K výraznému snížení úrovně mimomanželské plodnosti, jak můžeme vidět na grafu č. 1, došlo za druhé světové války v časovém rozmezí 1938-1945. [Fialová 2007: 237].

Graf 1. Podíl dětí narozených mimo manželství na území ČR v letech 1810-2005

Zdroj: Fialová 2007, s. 234

3.2. Za socialismu

V této kapitole se zaměřím na období socialismu, které výrazným způsobem zasahovalo do pojetí rodiny, manželství, interrupcí a celkového nastavení sociální politiky. Než přejdu k samotným sociodemografickým charakteristikám mimomanželské plodnosti, přiblížím tedy proměnu sociální politiky.

Česká republika se po únoru 1948 přesunula, dle Hajnalovo typologického rozlišení, ze západoevropského typu manželství do typu východoevropského [Rabušic 2001: 215]. Hajnal vymezil hranici mezi těmito dvěma typy přibližně na spojnici Petrohrad-Terst. Západoevropský typ byl podle něj charakteristický vysokým věkem při vstupu do prvního manželství a nedostupností uzavření sňatku pro všechny. V důsledku toho určitá část obyvatelstva zůstala mimo manželství. Naopak u východoevropského typu bylo časté uzavírání sňatků v nízkém věku a dostupnost sňatku obecně [Horský, Seligová 1996: 25].

Českou republiku v době socialismu, stejně jako ostatní východoevropské země, charakterizoval typický extenzivní populační režim. To znamenalo vysokou sňatečnost, vysokou potratovost a plodnost na začátku reprodukčního období, dále vysokou rozvodovost a úmrtnost. Manželství se uzavírala v nízkém věku a vstupovalo do něj více než 90% mužů a žen. U žen byl průměrný věk sňatku 20,4 let a u mužů 23 let. Rozvodovost byla, v porovnání s evropskými zeměmi vysoká a od padesátých let rostoucí [Rychtaříková 1996: 80, Wagnerová 2017: 116].

Otázkou, proč se rodilo tolik dětí konkrétně v období 1946-1964 v raném věku rodičů, se zabývala Sullerotová [1995]. Je toho názoru, že lidé ztratili mnoho blízkých ve válce, mladá manželství neměla žádný majetek a ani naději, že jednou nějaký získají, a nemohla plozením dětí „nic ztratit“. Zároveň bylo v té době málo zábavy, možností a nedostupné cestování. Rozhodování bylo tak pro mladé páry omezenější [Sullerotová 1995: 20].

Dalším fenoménem, který nemůžeme opomenout je interrupce, která v době komunismu prošla výraznými změnami. Legalizace interrupce nebyla důsledkem nátlaku občanské společnosti a feministického hnutí jako tomu bylo v západní Evropě, ale spíše byrokratickým rozhodnutím [Dudová 2012: 37]. Jedním z důvodů, proč ženy přistupovaly k interrupci, byla nedostupnost a nespolehlivost antikoncepce, což se změnilo až po roce 1976 [Dudová 2012: 68]. V roce 1957 vláda povolila interrupci ze sociálních důvodů, která stanovovala základní podmínky umělého přerušování těhotenství [Rychtaříková 1996: 80]. Pokud si tedy žena dítě nechtěla, musela předstoupit před speciální komisi, která posuzovala oprávněnost interrupce. Interrupční komise měly napomoci regulovat a kontrolovat interrupce a zvýšit tak míry porodnosti. Komise byly pro ženy často nepříjemné, protože s ní probírala všechny její osobní problémy. Nejčastějším důvodem pro uskutečnění potratu byly vážné zdravotní nebo finanční problémy, které by mohly ohrozit samotné dítě. Například vdané ženy bezdětné nebo s jedním dítětem o interrupci mohly žádat pouze ze sociálních důvodů ve výjimečných případech. [Rámišová 2013: 43; Dudová 2012: 65-67]. To se projevilo v období 1962-1965 zpomalením nárůstu počtu potratů, ale zároveň nárůstem počtu neodborně provedených potratů a mateřské mortality. Stát na toto reagoval realizováním programu na podporu mladých, například zvýšením přídavků na dítě, zavedení jednoleté a posléze dvouleté mateřské dovolené a znovuzavedením novomanželských půjček [Dudová 2012: 67]. Úplné přijetí potratového zákona v roce 1986 přineslo liberální přístup k problematice. K potratovému zákonu dopomohlo především vynález tzv. miniinterrupce a psychologická studie o dětech, která odhalila psychické poškození na dětech narozených z nechtěných těhotenství [Dudová 2012: 69]. K provedení zákroku už dostačovala pouhá žádost ženy bez uvádění jakýchkoliv sociálních a ekonomických důvodů [Sokáčová 2006]. Toto způsobilo prudký nárůst umělých přerušování těhotenství [Rychtaříková 1996: 80; Bartoňová 1991: 207].

Nástup totalitního socialismu vedl k tomu, že rodina a její sociální kapitál byli pro život jedince a vládu klíčové. [Rabušic 2001: 215]. Ze strany vlády bylo cílem udržet vysokou porodnost, kvůli zvyšování pracovní síly. Jak již bylo nastíněno u interrupcí, stát realizoval programy pro mladé páry ke zvýšení porodnosti. Programy zahrnovaly například vyšší rodinné přídatky, finanční opatření zvýhodňující narození druhé a třetí dítě, a zavedení jednoleté a posléze dvouleté mateřské dovolené [Sullerotová 1998: 35; Dudová 2012: 67]. Hlavním impulsem opatření ke zvýšení natality byl v roce 1967 pokles průměru dítěte na ženu, který činil 1,7. Pro porovnání v roce 1957 činil průměr dítěte na ženu 2,5 [ČSÚ]. Vláda dosáhla svého záměru. Ovšem není jisté, zda zvýšení porodnosti nebylo spíše důsledkem zpřísnění podmínek k vykonání potratů [Sullerotová 1998: 35].

V komunistickém režimu nebyl rozhodující jedinec a jeho výkon, nýbrž jeho rodinné sítě, klientela a patroni. Dle Rabušice [2001] ten, kdo nezaložil, nebo neměl rodinu, měl obtížné dostat byt nebo postavit dům pro své potomky. Rodina tedy v době socialismu hrála důležitou roli i pro jedince. Stát následně dítěti skrze jeho rodinu předurčoval životní dráhu, například přerozdělováním na školy [Rabušic 2001: 215].

Stejně jako rodina, tak manželství hrálo pro stát důležitou roli. Instituce manželství se v druhé polovině 20. století formovala pod vlivem několik kulturních změn. Například participací žen na trhu práce, proměna postojů vůči potratům, ženskými hnutí, vynálezem a šířením antikoncepce, nesezdaným soužitím. Lidé instituci manželství v době socialismu nijak nezpochybňovali a brali to jako něco samozřejmého. Avšak bylo se zde i nízké procento těch, kteří do manželství nevstoupili, nebo ho odkládali do vyššího věku. Manželství nepokládali za něco, co podminuje mít děti.

Po druhé světové válce nízká úroveň mimomanželské plodnosti setrvala. V sedmdesátých a osmdesátých letech dvacátého století činil podíl dětí narozených mimo manželství pouze 5-8%. Za dob socialismu byla sňatečnost téměř univerzální a jen málo žen zůstalo v té době

neprovdaných. Také fenomén bezdětnosti byl v době socialismu na velmi nízké úrovni. Děti se rodily ve většině případů provdaným ženám a vyšší podíl nemanželských dětí měly ženy nejčastěji se základním vzděláním, ve věku 15-29 let a ženy s vysokým počtem dětí [Zeman 2006: 14].

V této době bylo na mimomanželskou plodnost nahlíženo jako na závažný problém s negativní konotací. Dokazuje to například výzkum z roku 1991 od Syrovátka, Vondráčka a Skutilové. Tvrdí, že se nemanželská plodnost odráží v raném somatickém, psychickém i sociálním vývoji dítěte. Kladou tedy důraz na zvýšenou sociální a zdravotní péči i přesto, že děti mohou vyrůstat v partnerském svazku [Syrovátka a kol. 1991: 198].

Aktuálnější výzkum od Štípkové [2013], se věnuje taktéž dětmí narozené mimo manželství a dopady na jejich zdraví. Poukazuje na to, že děti narozené matkám v nesezdaném svazku se vyšší porodní hmotností čím dál tím více přibližují sezdanému páru. Naproti tomu avšak výsledky ukázaly, že porodní hmotnost dětí svobodných matek se nezlepšuje, nýbrž zhoršují [Štípková 2013: 688]. Příčinou mohou být rizikovější zdravotní návyky, ekonomická nestabilita nebo větší stres určité části svobodných matek.

Svobodné matky stály na společenském žebříčku níže než rozvedená žena s dítětem nebo vdova. Početí potomka se proto stávalo nejčastějším důvodem ke svatbě, aby se vzaly. Toto dokazují statistické údaje - od 70. let do roku 1990 se neprovdalo pouze 3,7% žen. V očích veřejností a v předsudcích se čekávalo, že se žena zamiluje, vdá a pak teprve počne dítě. Pokud to některá žen „vzala z opačného konce“, byla degradována a mohla se stát terčem opovrhování a pomluv. [Rámišová 2013: 40-47].

3.3. Od roku 1989 po současnost

Za dob socialismu se reprodukční strategie vztahovaly především ke konvenčnímu manželství legitimizovaného církví nebo úřady nadnárodního státu. V dnešní době se ovšem čím dál tím více prosazují další formy soužití

[Mareš 2003: 77]. Z důvodu rostoucího počtu výskytu těchto typů soužití zmíním ve stručnosti jednotlivé formy. Dále naváží na charakteristiku mimomanželské plodnosti po roce 1989.

Nejrozšířenější alternativou konvenčního manželství jsou nesezdaná soužití, jiným slovem kohabitace. Je to neformální typ svazku, který poskytuje jistý stupeň osobní nezávislosti [Mareš 2003: 77]. Kohabitace se velmi podobá manželskému svazku – jedinci opačného pohlaví spolu mají intimní sexuální vztahy, společně bydlí, hospodaří, avšak nejsou spolu oficiálně sezdáni. [Rabušic 2001: 191]. Není zřejmé, zda tento vztah slouží jako přechodný stav, nebo jako plnohodnotná náhrada manželství [Mareš 2003: 77]. Z hlediska stability manželství a kohabitací nebyl zaznamenán výrazný rozdíl. To znamená, že míra rozvodovosti manželství a míra „rozpadovosti“ nesezdaných soužití je přibližně stejná. Avšak je zde zaznamenán rozdíl, co se týče ukončení svazku. Pokud se chce manželský pár rozvést, majetkové vyrovnání je jasně určeno zákonem v souladu s jasně formulovanými právními nařízeními. Zatímco u zániku nesezdaného soužití žádná pravidla k majetkovému vyrovnání vytvořená nejsou [Rabušic 2001: 198]. Podle výzkumu Českého statistického úřadu z roku 2011 bylo zjištěno, že nejvyšší podíl neformálních svazků je ve větších městech a v severní a v severozápadní části země. Naopak v tradičních moravských regionech mají neformální svazky stále malý význam [ČSÚ 2011: 20].

Další formou intimního životního stylu je tzv. Living apart together neboli oddělené soužití. Pár opačného pohlaví jsou ve vztahu, avšak každý z nich má vlastní bydlení a hospodaření. Přebývají tak chvíli u jednoho z partnerů, chvíli u druhého z partnerů a dále každý sám. Tomášek tento typ nazývá také jako víkendové manželství [Rabušic 2001: 201, Tomášek 2006: 97].

Poslední alternativní uspořádání vztahu je tzv. singles – trvale svobodní. Mareš [2003] je charakterizuje jako jedince, kteří nesezdvávají v žádném svazku a praktikují pouze příležitostné soužití. Často nemají

žádné reprodukční strategie a ani touhu po dítěti. Růst tohoto fenoménu podporují například pokroky v technikách antikoncepce, asistovaná reprodukce, přebytek žen ve společnosti, emancipace žen nebo rozvoj sociálního státu [Mareš 2003: 78]. Podle Rabušice jedinci toto alternativní uspořádání vztahu volí z důvodu své kariéry, z důvodu homosexuální orientace, z důvodu psychických a sociálních vlastností a zdravotního handicapu nebo proto, že na sňatkovém trhu nemohli najít odpovídajícího partnera [Rabušic 2001: 201].

Po pádu komunistického režimu na území České republiky dochází k rozpadu extenzivního populačního režimu, tzn. k poklesu intenzity sňatečnosti a k nárůstu počtu a podílu svobodných žen [Zeman 2006: 14; Sirovátka 2004: 42]. Postupně se transformuje celý sociální systém a zavedení demokracie přispělo k uvolnění rodinných forem a chování [Rychtaříková 1996: 79]. V roce 1989 byl podíl dětí narozených mimo manželství 7,9%, což byl nejvyšší podíl od počátku padesátých Let [Bartoňová 1991: 200].

Západní Evropa procházela demografickou změnou chování již od poloviny šedesátých let. U socialistických zemí včetně České republiky k této změně došlo až na počátku devadesátých let. Touto změnou se rozumí druhá demografická tranzice [Van de Kaa 2002; Rychtaříková 1996: 80; Katrňák 2004: 257; Rabušic 2001].

Výraznější změny v reprodukčním chování můžeme zaznamenat od roku 1992. Jedinci narození v sedmdesátých letech, v tzv. druhém poválečném babyboomu, vykazují odlišné rodinné chování. Mezi roky 1989 a 1994 totiž dochází k největšímu snížení intenzity plodnosti a v roce 1994 byl počet dětí na jednu ženu historicky nejnižší – činil 1,44 (V roce 1989 ještě 1,89) [Rychtaříková 1996: 82]. Míry plodnosti vdaných žen se v této době snižovaly, avšak u nevdaných žen naopak rostly. Z hlediska pořadí mimomanželských dětí v té době nejvíce vrostlo u prvního – tj. z 9,7% na 17,7%. U druhého dítěte pak ze 3,8% na 8,0%. [Rychtaříková 1996: 87].

Mimomanželská plodnost se rozšiřuje do širokého věkového pásma 20-30 let. To dokazuje průměrný věk svobodných matek, který stoupl v roce 1990 z 21,8 let na 25,4 let v roce 2005. Dle výzkumu Zemana došlo k přeskupení struktury u mimomanželsky narozených podle rodinného stavu matek. Zatímco v roce 1990 rodily nemanželské děti ženy rozvedené nebo ovdověné, v roce 2005 je největší podíl u svobodných matek [Zeman 2006: 17].

Došlo taktéž k přeměně postojů k instituci manželství. V devadesátých letech část populace nepovažovala instituci manželství pro dítě za potřebnou, než jako tomu bylo do osmdesátých let [Fialová 1996: 103]. Názory na manželství a rodinu mladých svobodných lidí se zabývala taktéž ve svém výzkumu Dana Hamplová [1997]. Chtěla tím objasnit nové demografické chování. Došla k závěrům, že mladí lidé považují manželství jako nenahraditelnou instituci především z hlediska významu pro výchovu dětí. Nízkou míru sňatečnosti a porodnosti tedy interpretuje jako odklad sňatků a rození dětí do vyššího věku, spíše než jako odmítání rodiny vůbec. Avšak nelze očekávat, že všechna odložená manželství budou naplněna [Hamplová 2000: 95; Hamplová 2003: 174; Katrňák 2004: 256]. Nesezdaná soužití volili nejčastěji jedinci, kteří považovali rodinu a harmonický vztah za méně důležitý [Hamplová 2003: 174]. Katrňák ve svém výzkumu z roku 2004 přišel s tím, že v průběhu devadesátých let v české populaci uzavírají sňatky mladí a vysokoškolsky vzdělaní lidé spíše ženského pohlaví. Podotýká, že by v analýzách sňatečnosti neměla být opomíjena sociální struktura a mělo by se hovořit o sňatečnosti jednotlivých vzdělanostních skupin [Katrňák 2004: 256].

Příčinami oddalování sňatků je podle Rabušice [2001] „*vyvoláváno mechanismy působícím na sňatkovém trhu*“. Sňatkový trh je sociální prostor, v němž se setkávají ti, kteří vybírají a chtějí najít perspektivní nebo tu perspektivní. Při tomto vybírání se řídíme racionálně se snahou maximalizovat svůj prospěch, který nemusí být jen majetkový. Další příčinou

je demografického charakteru. Na sňatkovém trhu je totiž nerovnoměrný podíl mužů a žen. Tkví to v tom, že muži obvykle vyhledávají mladší nevěsty [Rabušic 2001 216-218].

3.4. Faktory ovlivňující mimomanželskou plodnost matek

Z výzkumů vyplývá mnoho faktorů, které mají na mimomanželskou plodnost vliv. Mezi ně se řadí věk a rodinný stav matky, vzdělání matky, vliv regionu, pořadí dítěte a nakonec socioekonomické postavení v dětství matky. Zmíněné charakteristiky se propojují a jdou ruku v ruce. Tuto podkapitolu zaměřím na české prostředí, přičemž se budu snažit jednotlivé charakteristiky porovnávat se současnou dobou a s dobou socialismu.

Věk a rodinný stav matky jsou jednou z nejpoužívanějších ukazatelů vyjadřující mimomanželskou plodnost. V době socialismu byla mimomanželská plodnost koncentrována především do mladého věku 17-22 let [Zeman 2007: 19]. V roce 1975 bylo do věku 24 let uskutečněno více než 62% úhrnné mimomanželské plodnosti [ČSÚ]. Od roku 1996 se zvyšovala úroveň mimomanželské plodnosti ve všech věkových skupinách s výjimkou patnáctiletých a šestnáctiletých. Intenzita u mladších dvaceti let se zvyšovala pouze mírně, nárůst plodnosti ve věku 20-24 byl výraznější. K největšímu nárůstu plodnosti mimo manželství došlo avšak u žen starších 30 let především v období 2006-2010 [ČSÚ 2010].

Podle rodinného stavu rozlišujeme svobodné, rozvedené a ovdovělé ženy. Čím dál více se rodí děti svobodným ženám. Pro představu v roce 1993 se na mimomanželské plodnosti podílela ze 71 % plodnost svobodných žen, v roce 2010 to činilo už 85% [ČSÚ 2010]. Katrňák [2006] se zabývá otázkou, s jakými socioekonomickými charakteristikami můžeme status svobodných matek spojovat. Jeho analýza ukázala, že svobodné matky v českém prostředí v roce 1999 jsou v ekonomicky chudých domácnostech, „*žijí převážně ve velkých městech a se zmenšujícím sídlem jejich výskyt klesá*“ [Katrňák 2006: 55].

Dalším faktorem ze socioekonomického hlediska je vzdělání matky, které je také do kontextu mimomanželské plodnosti často zasazováno. Vzděláním rozumíme nejvyšší ukončené vzdělání neprovdaných matek. Od počátku devadesátých let došlo k prudkému nárůstu podílu mimomanželské plodnosti u všech stupňů vzdělání. Podle Zemana [2007] nejvyšší podíl nemanželsky narozených dětí vykazují ženy se základním vzděláním. V roce 1990 tento podíl činil 26.6%, o šestnáct let později vzrostl na 69% [Zeman 2007: 22]. Obecně platí, že vzdělanější ženy rodí děti častěji v manželství, což souvisí s věkem při prvním porodu a s tím, že vstupují později do manželství z důvodu delší doby studia [Hamplová 2003: 23; Zeman 2007: 23; Šalamounová, Šamanová 2006: 4]. Dalšími vysvětleními, může být socioekonomická situace, která je zpravidla horší u žen s nižším vzděláním, s etnicitou, nebo s geografickým rozložením (vliv regionu) [Zeman 2006: 20]. Po pádu komunistického režimu se mimomanželská plodnost rozložila i do vyšších stupňů vzdělání matky, viz tabulka č. 2.

Tabulka 2. Počet živě narozených mimo manželství podle dosaženého vzdělání matky v roce 1976, 1989 a 2015, ČR

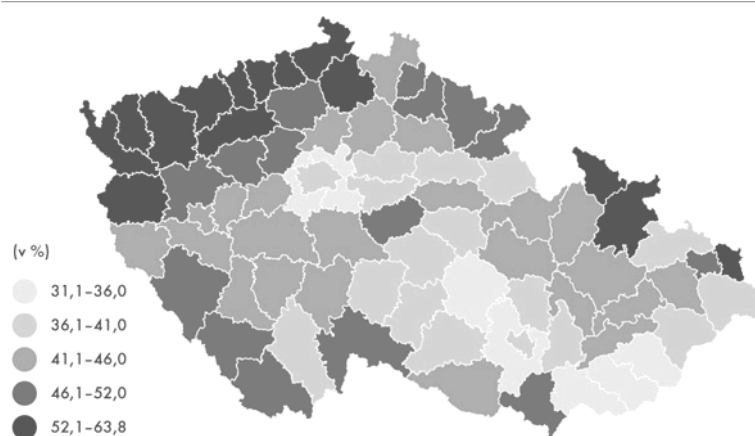
Vzdělání matky	1976	1989	2015
základní	5314	4534	8058
střední bez maturity	2037	3490	11123
střední s maturitou	969	1782	16892
vyšší odborné	-	-	3056
vysokoškolské	141	335	7403
nezjištěno	38	0	6444
Celkem	8499	10141	52976

Zdroj: Vlastní výpočty podle Pohybu obyvatelstva, ČSÚ

Vliv regionu na mimomanželskou plodnost byla rozebírána v řadě výzkumů [Šalamounová, Šamanová 2006: 4; Zeman 2007: 24]. V České republice existují výrazné rozdíly napříč regiony v podílu dětí narozených

mimo manželství. Tyto rozdíly byly patrné již v historii po druhé světové válce, především v oblastech s největší koncentrací Němců, tj. okresy Šumavy a Severní Moravy. V období socialismu se mimomanželská plodnost přesunula taktéž do severozápadních okresů České republiky. Byli jimi například Karlovy Vary, Chomutov, Cheb a Teplice. Socialistický režim avšak výrazně toto rozložení nezměnil, jen umocnil rozdíly mezi okresy s nejnižší a nejvyšší mimomanželskou plodností [Šalamounová, Šamanová 2006: 5]. Na obrázku 1 můžeme vidět podíl dětí narozených mimo manželství i v dalších okresech České republiky. Nejméně mimomanželských dětí se k roku 2012 narodilo v Jihomoravském a Zlínském kraji.

Obrázek 1. Podíl dětí narozených mimo manželství v jednotlivých okresech v roce 2012

Zdroj: ČSÚ, 2012

Dalším důležitým ukazatelem nemanželské plodnosti je pořadí dítěte. Pokud žena za socialismu porodila nemanželské dítě, bylo to zpravidla prvního pořadí. Zatímco v současnosti se rodí do nemanželských svazků i děti vyššího pořadí. S přihlédnutím na rodinný stav matky se v současnosti děti vyššího pořadí rodí spíše rozvedeným ženám a druhé děti manželským páru [Zeman 2007: 21-22].

V tabulce č. 3 můžeme zaznamenat rapidní nárůst podílu nemanželských dětí mezi roky 1950 a 2016. Podíl nemanželských dětí prvního pořadí byl ve všech zmíněných letech nadpoloviční.

Tabulka 3. Počet dětí narozených mimo manželství podle pořadí v roce 1950, 1989 a 2016

Rok	Celkem	Pořadí živě narozených						
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.+
1950	11923	6203	2496	1510	809	401	214	282
1989	10141	6035	1869	1321	541	218	85	72
2016	54733	32107	15775	4482	1396	480	257	236

Zdroj: ČSÚ, *Demografická příručka 2016, vlastní úprava*

3.5. Mezigenerační předávání rodinného chování

V této podkapitole se zaměřím na mezigeneračním předávání rodinného chování. Konkrétně na to, zda rodinné prostředí v dětství matky mělo vliv na reprodukční chování nebo rodinný stav matky.

Socioekonomickým statusem a jeho vlivem na šance dětí se zabývali Duncan, Brooks-Gunn a Smith [1998]. Tvrdí, že rodinný příjem má daleko větší vliv na výsledky a uplatnění dítěte než na zdraví a chování [Duncan, Yeung, Brooks-Gunn, Smith 1998: 410].

Časování sňatků a nesezdaného soužití dle Hamplové [2003] souvisí s rodinným prostředím, ze kterého žena pocházela [Hamplová 2003: 36]. Dle Booth a Kee může kulturní přenos v rámci rodiny ovlivnit míru plodnosti. Pokud je rodina muže nebo ženy početná, je pravděpodobné, že budou mít také početnou rodinu. Je tedy pravděpodobné, že dojde k dalšímu mezigeneračnímu přenosu reprodukčního chování [Booth, Kee

2006: 24]. V dalším výzkumu se Högnäs a Carlson zabývají tím, jakým způsobem je nemanželská plodnost přenášena napříč generacemi. Z analýzy vyplynulo, že svobodní rodiče při narození dítěte zvyšují riziko nemanželského porodu v další generaci. Sociální normy a hodnoty jsou přenášeny po celé generace tak, že potomci narozené svobodným rodičům jsou otevření mít sami dítě mimo manželství. Avšak vyšší socioekonomické zázemí pak u potomka vylučuje riziko pozdějšího nemanželského i přesto, že oni sami byli mimo manželství porození [Carlson, Högnäs 2012: 1491].

4. METODOLOGICKÁ ČÁST

V této kapitole jsem popsala cíle výzkumu a výzkumné otázky, představila hypotézy, které jsem zčásti stanovila na základě teoretické části a nakonec stručně popsala analýzu a s ní i proměnné.

4.1. Cíl práce a výzkumné otázky

Téma mé bakalářské práce se zaměřuje na mimomanželské rodiny za socialismu, konkrétně na ženy, které porodily mimo manželství. Dnes mimo manželství rodí především ženy z nižšího sociálního zázemí, z nižších tříd a s nižším vzděláním. Porody mimo manželství jsou sociálně strukturované a koncentrují se tedy v nižších sférách. Zajímá mě, zda tato sociální strukturovanost byla i v době socialismu a jaké aspekty nižšího sociálního postavení hrají roli. Mezi tyto aspekty patří sociální původ, materiální zázemí v dětství respondentky a vzdělání, kterého respondentka dosáhla. Tyto tři aspekty jsem v analýze zkoumala a odpovídají jim následující hypotézy.

Mezi mé výzkumné otázky patří: Ovlivňuje materiální zázemí v dětství respondentky mimomanželskou plodnost? Jak ovlivňuje dosažené vzdělání respondentky mimomanželskou plodnost? Existuje korelace mezi sociálním původem matky a mimomanželskou plodností?

4.2. Hypotézy

Na základě teoretických východisek, jsem stanovila základní hypotézy, které budu pomocí sekundární analýzy dat ověřovat.

Hypotéza č. 1: *Čím nižší povolání měli živitelé v dětství matky, tím bylo pravděpodobnější, že žena porodí dítě mimo manželství.*

Tato hypotéza má za cíl ověřit, zda mělo povolání živitele v dětství matky vliv na reprodukční chování. Povolání živitele je způsob, jak změřit sociální původ matky. Hypotéza vychází jinými slovy z předpokladu, že čím nižší měly matky sociální původ, tím více bylo pravděpodobnější, že porodí dítě mimo manželství.

Hypotéza č. 2: *Čím horší bylo materiální vybavení v dětství matky, tím bylo pravděpodobnější, že porodí dítě mimo manželství.*

Materiální vybavení v dětství nám taktéž říká důležitou část o původu matky. Předpokládám, že pokud v dětství matky bylo v domácnosti skromnější vybavení, měla větší šanci porodit dítě mimo manželství. Nepřihlížím zde avšak k faktu, zda se domácnost, v níž matka žila, nacházela na vesnici nebo ve městě. Například ten, kdo žil ve městě v panelovém domě měl povětšinou ústřední topení, zatímco na vesnici se často topilo v kamnech.

Hypotéza č. 3: *Čím nižší měla matka vzdělání, tím více bylo pravděpodobné, že porodí dítě mimo manželství.*

Zde předpokládám na základě načtené literatury, že žena s nižším vzděláním přivede dítě do nesezdaného svazku pravděpodobněji, než žena s vysokoškolským vzděláním.

4.3. Design výzkumu

Jako výzkumný vzorek jsem použila z multidisciplinární a mezinárodní panelové databáze Share. Tato databáze shromažďuje mikro údaje o zdraví, socioekonomické postavení, sociální a rodinné sítě jednotlivců ve věku 50 let a více. Konkrétně se jedná o dotazník z třetí vlny s názvem Sharelife, sbíraném v časovém období 2008-2009 v České republice. Tato metoda dotazování je založena na mapování životní historie pomocí kalendáře, kdy respondentův život je prezentován graficky mřížkou a je vyplňována postupně v průběhu rozhovoru. Respondentům, kteří jsou tázáni v tomto výzkumu, je 50 let a více. Jsou tázáni na svůj život od nejzákladnějších otázek, například kdy se narodili, kolik mají dětí až po jejich finanční situaci a zdraví. Postupem dotazníku se otázky konkretizují, rozvádějí a vyžadují více soustředění. Celkový počet respondentů v České republice je 1873, z toho 791 mužů a 1082 žen. V empirické části, ve své analýze jsem s ohledem na mou výzkumnou otázku pracovala pouze s matkami. Celkový počet matek čili respondentek, které jsem po úpravě dat zkoumala, činil 954.

4.3.1. Popis proměnných

Do analýzy jsem zahrnula proměnné neprovdaná matka, materiální vybavení v domácnosti, ve které respondentka žila, povolání živitele v dětství respondentky, což nám napovídá o jejím sociálním původu. Dále vzdělání respondentky, které je ukončeno převážně před prvním porodem a vypovídá o dosaženém statusu respondentky. A nakonec kontrolní proměnnou narození matky vyjádřeno v kohortách.

Proměnná neprovdaná matka značila to, zda matka porodila dítě do manželství nebo ne. Do této proměnné byly zahrnovány takové matky, které porodily alespoň jedno dítě do nesezdaného svazku. Dále pak matky, které porodily všechny své děti do manželství. Protože proměnná, zda matka ve

své minulosti porodila dítě mimo manželství nebyla v dotazníku obsažená, zkonstruovala jsem ji na základě údajů o datu svatby, narození dítěte, a případně konci manželství. Konec manželství znamená buď rozvod, nebo ovdovění. Tímto jsem tak zachytila všechny možnosti, kdy matka mohla porodit dítě do nesezdaného svazku. Například možnost, kdy matka porodila dítě mimo manželství mezi prvním rozvodem a druhým sňatkem. Protože jsem se zabývala socialistickou dobou a po roce 1989 začala míra nemanželské plodnosti prudce narůstat, vyřadila jsem z analýzy porody, které se odehrály po roce 1989. Vyřadila jsem taktéž porody, které se uskutečnily před rokem 1948, tudíž před nástupem socialistického režimu. Tím jsem zamezila zkreslení dat.

Proměnná povolání živitele představovala to, jaké povolání měl hlavní živitel v domácnosti respondentky, když jí bylo 10 let. Proměnná byla původně rozdělena na 11 kategorií. Pro lepší následné zpracování jsem ji zjednodušila na 5 kategorií. První jsou „Nemanuální vysocí“, kam spadají zákonodárci, vědci, odborní provozní pracovníci a členové armády. Do druhé kategorie „Nemanuální ve službách“ jsem zařadila úředníky a provozní pracovníky ve službách a obchodě. Třetí kategorii „Manuální s kvalifikací“ tvoří dělníci v zemědělství/lesnictví a řemeslníci, potažmo dělníci s kvalifikací. Do čtvrté a předposlední kategorie „Manuální s kvalifikací“ spadají dělníci obsluhující stroje a nakonec nekvalifikovaní pomocní pracovníci. Pátou kategorii pak tvoří zvláště „Absence hlavních živitelů“, jinými slovy jsou to matky, které neměly hlavního živitele v domácnosti. Tyto kategorie slouží pro lepší znázornění v popisných výsledcích, avšak v regresní analýze pracuji pouze se dvěma kategoriemi, a to s manuálním a nemanuálním povoláním.

Další proměnnou, kterou jsem v praktické části zohledňovala, je materiální vybavení domácnosti respondentky v jejích deseti letech. Spadá sem teplá voda, studená voda, vlastní záchod a ústřední topení. Protože

jsou to binární proměnné, pak vyjádření sociálního zázemí je součet jednotlivých vybavení. Maximální hodnota tedy dosahuje 4, minimální 0.

Proměnnou vzdělání měřím pomocí počtu let studia respondentky. Protože jsou zde respondentky z velkého rozpětí kohort a vzdělávací systém se často proměňoval, nemusí být jednoduché určit co je to za typ vzdělání. Informace o kvalitativním typu vzdělání bylo taktéž špatně dostupné a s těmito kategoriemi obtížně měřitelné. Z toho důvodu jsem považovala za přesnější zohlednit délku studia. Zde jsem pracovala s předpokladem, že každá žena nastoupila do školy v šesti letech, tj. do první třídy. Údaje mohou mít mírné odchylky z důvodu toho, že nepředpokládám s přerušáním studia, protože tato informace nebyla dostupná. Odchylku dokazuje jeden případ respondentky, která studovala 31 let. Z důvodu případného zkreslení výsledků touto odlehlou hodnotou jsem v regresi tuto respondentku vyřadila. Nakonec jsem proměnnou vzdělání rozdělila do 3 kategorií. Do první jsem začlenila respondentky, které studovaly do 9 let studia. Tato kategorie odpovídá základní škole. Druhá kategorie obsahuje respondentky, které studovaly od 10 až do 12 let studia. Tato délka studia odpovídá střední škole s maturitou nebo střední škole s vyučením. Poslední kategorií je pak od 13 let a výše, která odpovídá respondentkám s vysokoškolským vzděláním.

Kontrolní proměnná kohorta je zkonstruována s pomocí údajů o narození matky. Rozdělila jsem je do 4 kohort. První kohortou je 1915-1930, kde v porovnání s ostatními kohortami je počet matek nejmenší. Tuto méně početnou kohortu jsem zanechala z toho důvodu, protože jsem chtěla zachytit doznívající předchozí demografický režim. Před socialismem byl podíl mimomanželské plodnosti vyšší a to jsem pozorovala i na počátku tohoto režimu. Jsou to tedy matky, které nebyly ve svazku a poslední porody mimo manželství uskutečnily v době socialismu. Druhou pak 1931-1940. Třetí 1941-1950 a poslední 1951-1970.

5. VÝSLEDKY

Ve své bakalářské práci jsem hypotézy ověřovala s programem Stata - verze 12. Pro testování jsem zvolila logistickou regresi, pomocí níž se mi odkryl vztah mezi závislou a nezávislou proměnnou. V tomto případě mezi nemanželskou plodností jako závislou proměnnou a materiálním vybavením, vzděláním a povoláním živelů představující nezávislé proměnné.

5.1. Popisné výsledky

Než se přesunu ke konkrétnímu popisu jednotlivých nezávislých proměnných, zmíním, jaký byl podíl matek, které rodily děti do nesezdaných svazků za doby socialismu. Jak můžeme vidět z tabulky č. 4, z celkového vzorku 954 matek přivedlo pouze 6,4% (61) matek alespoň jedno dítě do nesezdaného svazku. Na základě načtené literatury toto odpovídá skutečné situaci za socialismu, kdy se míra nemanželské plodnosti pohybovala v rozmezí 5-7%. Jinými slovy můžeme vidět, že respondentky vypovídaly spolehlivě. Výhodou může být to, že v dnešní době, tedy v době dotazování, není tento fenomén nemanželské plodnosti viděn v porovnání s dobou socialismu negativně, proto respondentky uváděly tyto informace přesněji.

Do nesezdaných svazků nejvíce dětí přiváděly respondentky, narozené v kohortě 1915–1930. Toto lze zdůvodnit tím, že socialistický režim teprve nastupoval a tato vyšší hodnota je pouze doznívajícím efektem. Naopak nejméně nemanželských dětí rodila následující kohorta narozená v rozmezí 1931–1940. Zde již byly děti přivedeny do stabilnějšího socialistického režimu. Jak můžeme vidět v č. 4 tabulce, podíl nemanželských porodů se s ohledem na narození matky opět zvyšoval.

Tabulka 4. Porody mimo manželství podle narození respondentky

Narození matky	Alespoň 1 dítě mimo manželství	N
1915 - 1930	8 10.5%	76 100%
1931 - 1940	9 3.9%	232 100%
1941 - 1950	26 6.6%	392 100%
1951 - 1970	18 7.1%	254 100%
Celkem	64 6.39%	954 100%

Zdroj: Sharelife, vlastní výpočty

Tabulka 5. Porody mimo manželství podle povolání hlavního živitele v dětství respondentky

Povolání živitele	Alespoň 1 dítě mimo manželství	N
Nemanuální vysocí	5 4.0%	126 100%
Nemanuální ve službách	9 5.8%	156 100%
Manuální s kvalifikací	31 6.6%	468 100%
Manuální bez kvalifikace	13 7.7%	168 100%
Absence hlavních živitelů	1 4.8%	21 100%
Celkem	59 6.3%	939 100%

Zdroj: Sharelife, vlastní výpočty

Při pohledu na tabulku č. 5 můžeme vidět, že hodnoty podílu žen, které porodily alespoň jedno dítě mimo manželství se s ohledem na

povolání jejich živelů příliš nemění. Pouze 4% (5 ze 126) žen, které měly živitele s nemanuálním povoláním ve vyšší funkci, rodily mimo manželství. Naopak největší podíl - 7.7% je mezi ženami, které měly ve svém dětství živitele s manuálním povoláním. Z důvodu chybějících údajů o povolání živitele jsem v této tabulce nezohledňovala 15 respondentek.

Tabulka 6. Porody mimo manželství podle materiálního vybavení v dětství respondentky

Materiální vybavení	Alespoň 1 dítě mimo manželství	N
0	12 6.7%	179 100%
1	13 7.3%	179 100%
2	20 5.6%	360 100%
3	8 6.1%	132 100%
4	7 6.8%	103 100%
Celkem	60 6.3%	953 100%

Pozn.: Materiální vybavení značí součet jednotlivých položek vybavení, které respondentky měly v dětství v domácnosti (0 – žádné vybavení z uvedených, 4 – všechna vybavení z uvedených)

Zdroj: Sharelife, vlastní výpočty

Nezávislá proměnná materiální zázemí v dětství respondentky vyjadřuje součet jednotlivého vybavení v domácnosti. Jak je již zmíněno u popisu proměnných, patří sem teplá voda, studená voda, ústřední topení a vlastní záchod. To znamená, že pokud měla respondentka v dětství všechny tyto položky v domácnosti, součet je 4. Naopak, pokud respondentka v dětství neměla ani jednu z uvedených položek, pak je sociální zázemí rovno nule. Jak je očividné z tabulky č. 6, 7.3% žen, které

vedly pouze jednu položku, rodily děti mimo manželství nejvíce. Avšak rozdíly mezi jednotlivými hodnotami jsou opravdu malé. Hodnoty se pohybují přibližně kolem 6 až 7%. Procentuální rozložení napovídá, že nemanželská plodnost s přihlédnutím na sociální zázemí v dětství matky není něco, co by spolu výrazně souviselo.

Tabulka 7. Porody mimo manželství podle délky studia respondentky

Délka studia matky	Alespoň 1 dítě mimo manželství	N
do 9 let	20 9.4%	213 100%
od 10 do 12 let	27 5.5%	491 100%
od 13 let a více	11 5.0%	221 100%
Celkem	58 6.3%	925 100%

Zdroj: Sharelife, vlastní výpočty

V tabulce č. 7 představuji ženy, které alespoň jednou v životě porodily dítě do nesezdaného svazku podle jejich délky studia. V kontextu s délkou studia ve vzdělávacím systému je důležité ve stručnosti zmínit to, jak se povinná školní docházka pod tlakem socialismu měnila.

Po druhé světové válce až do roku 1953 existovala devítiletá povinná docházka a souběžně se zavedly jednotné školy, které měly ujednotit vzdělávací požadavky na žáky stejného ročníku. Devítiletá povinná docházka se zkrátila v roce 1953 na osmiletou, z důvodu obtížné ekonomické situace. Národohospodářská situace vyžadovala dřívější nástup absolventů do pracovního procesu. K opětovnému prodloužení povinné školní docházky na devět let došlo v roce 1960 a s ní i ke změně struktury školství, kdy byly zřízeny základní devítileté školy a navazující střední všeobecně vzdělávací školy. Po roce 1989 do roku 1995 byla povinná školní docházka zkrácena na devět roků, avšak devátý ročník nebyl

povinný, tudíž bylo žákům umožněno odcházet ze střední školy již v 8. ročníku [Morkes 2010].

Tyto proměny školní docházky, se opravdu do určité míry odráží i v celkové délce studia matky. Nejvíce respondentek, jak můžeme vidět v tabulce č. 7, studovaly v rozmezí délky 10 až 12 let. Největší podíl žen, které rodily děti mimo manželství, je mezi těmi, které studovaly do 9 let (9.4%). Z toho můžeme usoudit, že to byly matky, které vystudovaly základní školu. Naopak respondentky (5%), které vystudovaly vysokou školu, rodily do nesezdaných svazků nejméně. Nevýhoda této proměnné je v tom, že nerozpoznáme, zda matka, která studovala 11 až 12 let chodila na střední školu, nebo na učňovské obory bez maturity.

5.2. Výsledky logistické regrese

Pro zjištění, jaké měla nemanželská plodnost charakteristiky a jak se měnila v čase, byla provedena logistická regrese na upraveném datovém souboru. Vysvětlovaná proměnná je *neprovdaná matka*, tedy odpověď na otázku, zda žena porodila dítě do manželství (hodnota 0) nebo mimo manželství (hodnota 1). Jako nezávisle proměnné byly zvoleny narození matky v podobě kohort (referenční kategorie kohorta 1931-1940), povolání živatele v dětství matky (referenční kategorie nemanuální typ povolání), sociální zázemí v dětství matky a délka studia. Pro větší přehlednost jsem zařadila narození matky jako kohorty a povolání živatele rozdělila jen na dvě kategorie manuální a nemanuální.

V tabulce 8 jsou uvedeny parametry čtyř modelů. Do jednotlivých modelů jsem postupně přidávala proměnné tak, abych otestovala všechny hypotézy. Každý model zahrnuje kontrolní proměnnou kohorta narození matky. První model zahrnuje sociální zázemí, které je vyjádřeno, jak je již zmíněno výše, číslem. Do druhého modelu jsem pak přidala délku studia v podobě kategorií. Do třetího jsem pak přidala povolání živatele v dětství matky. Čtvrtý, tedy finální model bere v úvahu všechny analyzované

proměnné, tedy narození matky, sociální zázemí, povolání živitele a délku studia matky.

Tabulka 8. Výsledky logistické regrese

		M1	M2	M3	M4
Narození matky	1915-1930	2.54*	2.34	2.72*	2.52*
	1931-1940	1.00	1.00	1.00	1.00
	1941-1950	1.79	1.80	2.08*	2.07*
	1951-1970	2.00	2.29*	2.14*	2.52**
Materiální vybavení	0.94			0.98	
Délka studia	Do 9 let		1.00		1.00
	10 až 12 let		0.53**		0.55*
	Od 13 a výše		0.46*		0.53
Povolání živitele	Nemanuální			1.00	1.00
	Manuální			1.49	1.32
Konstanta		0.04	0.06	0.03	0.05
N		953	925	918	891

Pozn. * $p < 0.1$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$. Zdroj: Sharelife, vlastní výpočty

V prvním modelu (M1) byl zkoumán vliv nezávislé narození matky a materiální vybavení na závislou proměnnou typ plodnosti matky dle rodinného stavu. Pokud se nejdříve zaměříme na kontrolní proměnnou narození matky, která je dána v kohortách, je zřejmé, že matky, narozené v rozmezí 1915-1930 měly 2,5 krát vyšší šanci, že porodí dítě do mimo manželství než matky, které se narodily v rozmezí 1931-1940. Toto je stále statisticky významné, poněvadž P hodnota je 0.074. Naopak v další kohortě si můžeme všimnout nižší hodnoty. Matky narozené v rozmezí 1941-1950 měli 1,7 krát nižší šanci než matky narozené v kohortě 1931-1940. Avšak tato hodnota je statisticky nevýznamná, protože P hodnota je 0.141. Největší propad co se nemanželské plodnosti týče, byl v kohortě 1931-1940. To bylo dáno autoritativním režimem, který vyvíjel tlak na to, aby se ženy nejdříve provdaly. Následuje testování hypotézy číslo 2. Poměr šancí

materiálního vybavení se blíží k 1 (0.94). Dá se říci, že materiální vybavení v dětství matky nemělo vliv na její nemanželskou plodnost. V souvislosti s materiálním vybavením je to tedy spíše nahodilý jev a korelace mezi těmito proměnnými se neprokázala. Navíc je P hodnota u sociálního zázemí vysoká a výsledek je tedy statisticky nevýznamný. První hypotéza se tedy nepotvrdila, protože vliv proměnné sociální zázemí na nemanželskou plodnost matky zde není prokazatelný.

Ve druhém modelu (M2) jsem testovala třetí hypotézu týkající se délky studia matky. Z tabulky 8 můžeme vyčíst, že s každým rokem ve škole klesá šance na porod mimo manželství. Matka je déle vystavena vlivu vzdělávacímu procesu a má tak rozdílné hodnoty. Čím déle chodí žena do školy, tím menší pravděpodobnost má, že porodí dítě mimo manželství. To dokazuje to, že respondentky, které studovaly střední školu (10 až 12 let), měly o 47% nižší šanci, že porodí dítě do nesezdaného svazku, než respondentky, které studovaly základní školu. P hodnota u této kategorie je 0.044, tudíž je tento výsledek okrajově statisticky významný. Podobně můžeme říct o výsledku matek, které studovaly více jak 13 let. Tato délka studia přibližně odpovídá vysokoškolskému vzdělávání. Jinými slovy, matky, které vystudovaly vysokou školu, měly o více jak polovinu nižší šanci, že porodí dítě mimo manželství, než matky, které studovaly méně než 9 let. P hodnota je 0.052, tudíž to můžeme považovat taktéž za marginálně statisticky významné. Tyto výsledky ač přes okrajovou statistickou významnost odpovídají teorii, kde platí, že nejvyšší podíl nemanželských dětí vykazují matky se základním vzděláním. Tento model tedy hypotézu podporuje.

Ve třetím modelu (M3) jsem testovala druhou hypotézu s nezávislou proměnnou povolání. Jako referenční kategorii jsem zvolila nemanuální povolání. Z tabulky lze vyčíst, že matky, které měly živitele s manuálním povoláním, měly o 50% vyšší šanci, že porodí dítě mimo manželství, než matky, které měly živitele s nemanuálním povoláním. Efekt,

který jsem předpokládala, se zde nachází, avšak P hodnota zde dosahuje 0.201, což je statisticky nevýznamné.

Ve čtvrtém modelu (M4) zahrnuji všechny proměnné a pozoruji, jaký je jejich čistý efekt při kontrole ostatních proměnných. Nicméně platí, že všechny tři proměnné jsou navzájem korelovány, což může výsledky zkreslit.

Pro ověření jsem zkoumala korelace a sledovala, zda jsou rozdíly mezi průměry. Proměnné povolání živitele a délka studia mají mezi sebou statisticky významný vztah. Matky, které neměly nemanuálního pracujícího živitele, dosáhly průměrně o rok delšího studia. Co se týče proměnných povolání živitele a materiálního zázemí, tak zde je vztah korelovaný a taktéž statisticky významný. Nakonec materiální vybavení má vliv na délku studia, to znamená, že materiální vybavení a vzdělání jsou mezi sebou korelovány a navíc je to statisticky významné. S každou další položkou materiálního vybavení studuje dítě o půl roku déle. Všechny tři proměnné jsou tedy mezi sebou značně korelované. Závěrem je tedy nutno podotknout, že tím, že jsou všechny korelované mezi sebou, tak se celý model stává nespolehlivý a nejsme si jisti, ke které proměnné má efekty přiřadit a zda jsou hodnoty koeficientů dobře spočítané.

6. ZÁVĚR

Moje bakalářská práce se zaměřuje na téma mimomanželských rodin za socialismu, konkrétně na ženy, které porodily děti mimo manželství. Práce je rozdělena na dvě hlavní části. První část se zaměřuje na situaci nemanželské plodnosti v Evropě a v Čechách. V českém prostředí nemanželskou plodnost představuji z hlediska tří časových období. Prvním obdobím je doba před socialismem, druhým socialistická doba a třetím postsocialistická doba až po současnost. Nejvíce pozornosti však věnuji socialistickému režimu. V druhé části – praktické, pak popisuji metodologii a jsou představeny výsledky výzkumu.

Cílem této práce bylo zjistit, jaké aspekty nižšího sociálního postavení mají vliv na mimomanželskou plodnost a v jaké míře. Mezi tyto aspekty jsem zařadila materiální zázemí v dětství, sociální původ a vzdělání matky. Na základě tohoto cíle a dostupných dat jsem provedla sekundární analýzu. Výzkumný vzorek jsem zvolila z panelové databáze Share. Konkrétně třetí vlnu s názvem Sharelife, kdy dotazování v České republice probíhalo v časovém rozmezí 2008-2009.

Podíl mimomanželské plodnosti se v současné době pohybuje na vysokých hodnotách. V České republice tento podíl dosahuje téměř 50%. To znamená, že skoro každé druhé dítě se rodí nesezdanému páru. Po revoluci v roce 1989 se fenomén nemanželské plodnosti rozšířil mezi všechny věkové kategorie a stupně vzdělání. Nejčastěji se avšak v současné době nemanželské děti rodí ženám s nižším vzděláním, v mladém věku a s nižším sociálním postavením. Vidíme tedy, že tento fenomén v současnosti je sociálně strukturovaný. V této práci jsem se zaměřovala na to, zda můžeme tuto sociální strukturovanost taktéž vidět i v socialistické době, kdy se podíl mimomanželské plodnosti pohyboval pouze mezi 5-7%.

Pro odhalení vztahu mezi závislou proměnnou (neprovdaná matka) a nezávislými proměnnými jsem použila logistickou regresi. V prvním modelu jsem zohledňovala nezávislou proměnnou materiální vybavení v dětství respondentky. To se avšak neukázalo jako něco, co by mohlo ovlivňovat její plodnost. Navíc byl tento výsledek statisticky nevýznamný. Aspekt materiálního zázemí v dětství matky tedy vylučuji. Do druhého modelu jsem zařadila vzdělání matky, které jsem měřila pomocí celkové doby v letech. Testovaná hypotéza zní: Čím nižší měla matka vzdělání, tím více bylo pravděpodobné, že porodí dítě mimo manželství. Zde už tento výsledek nabyl na významnosti a potvrzuje hypotézu. Vysokoškolské vzdělání u matek má v porovnání s matkami se základním a středním vzděláním nejnižší hodnotu, tudíž i nižší pravděpodobnost toho, že matka s vyšším vzděláním porodí dítě mimo manželství. Aspekt vzdělání se tedy ukázal jako významný. Toto zjištění se shoduje také s výzkumem Zemana [2007] a Hamplové [2003], kteří se zabývali současnějšími charakteristikami matek a tvrdí, že čím nižší vzdělání, tím větší pravděpodobnost porodu mimo manželství [Hamplová 2003: 23; Zeman 2007: 23]. Jako poslední nezávislou proměnnou jsem do modelu zohlednila povolání živatele, které se dělí na manuální a nemanuální. Předpokládám, že matky, které měly živatele v dětství s manuálním povoláním, budou mít větší pravděpodobnost porodu mimo manželství, než matky, které měly živatele s nemanuálním povoláním. Jinými slovy zkoumám vliv sociálního původu respondentky na její nemanželskou plodnost. Výsledek tohoto modelu se shoduje s očekáváním, avšak není to statisticky významné. Aspekt sociálního původu matky nehraje roli na nemanželskou plodnost. Nejvýraznějším zjištěním je tedy potvrzení vlivu délky studia respondentky na nemanželskou plodnost.

Jedním z vysvětlení těchto výsledků může být to, že mimomanželská plodnost za minulého režimu je nahodilejší jev v porovnání se současností. Sociální strukturovanost rození mimo manželství se posílila především po revoluci. Je to dáno tím, že autoritativní režim kontroloval život lidí, měl snahu o normalizaci. Stát vyvíjel sociální tlak, aby se obyvatelé chovali

spořádaně a mohl se tak budovat silný režim. To vedlo často k tomu, že děti, které nebyly plánované, byly legalizované tím, že pár vstoupil do manželství (předmanželská koncepce).

7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Bartoňová, Dagmar. 1991. „Vývoj plodnosti neprovdaných žen v Československu v 80. letech“. *Demografie*. Roč. 33, č. 3, s. 200-209.

Booth, Alison L., Kee Hiau Joo. 2006. "Intergenerational Transmission of Fertility Patterns in Britain," IZA Discussion Papers 2437, Institute for the Study of Labor.

Carlson, M.J., R.S. Högnäs. 2012. „Like Parent, Like Child?": The intergenerational transmission of nonmarital childbearing. *Social science research*. 41(6): 1480-1494.

Caldwell J. C. 1982. *Theory of fertility decline*. New York: Academic Press.

Český statistický úřad. 2017. „Graf 4 Mimomanželská porodnost a předmanželské koncepce, 1920 – 2016.“ [online]. [cit. 12. 12. 2017]. Obyvatelstvo – roční časové řady. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_hu.

Dudová, Radka. 2012. *Interrupce v České republice: zápas o ženská těla*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.

Duncan, G., Yeung, W., Brooks-Gunn, J., & Smith, J. 1998. „How Much Does Childhood Poverty Affect the Life Chances of Children?“ *American Sociological Review*, 63(3): 406-423.

Fialová, Ludmila. 1996. „Demografie o dětech v České republice v 80. letech“. *Demografie*. 38(2): 90-104.

Fialová, Ludmila. 2007. „Změny v charakteru mimomanželské plodnosti v českých zemích od 18. Století“. *Demografie*. 49(4): 230-234.

Hamplová, Dana. 2000. „Názory na manželství a rodinu mladých svobodných lidí v roce 1997“. *Demografie*. 42(2): 92-98.

Hamplová, Dana, J. Rychtaříková, S. Pikálková. 2003. České ženy: vzdělání, partnerství, reprodukce a rodiny. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Hamplová, Dana. 2003. „Preferované partnerské uspořádání: sociodemografické a hodnotové rozdíly“. *Demografie*. 45(3): 166-176.

Katrňák, Tomáš. 2004. „Determinanty poklesu sňatečnosti v 90. letech 20. století v České republice“. *Demografie*. 46(4): 256-263.

Katrňák Tomáš. 2006. „Kdo jsou svobodné matky v české společnosti?“ Pp.45-55 in Jiřina, Kocourková, Ladislav Rabušic (eds.). *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný? : proměny reprodukčního chování a možnosti rodinné politiky z hlediska postojů české veřejnosti*. Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy.

Kiernan, K.athleen. 2004. Unmarried cohabitation and parenthood in Britain and Europe. *Journal of Law and Policy*, 26(1), 33-55.

Mareš, Petr. 2003. „Sňatkový trh – koncepty a modely: východisko výzkumu reprodukce rodin“ Pp.75-92 in Mareš, Petr, Tomáš Potočný (eds.). *Modernizace a česká rodina*. Brno: Barrister & Principal.

Morkes, František. 2010. „Proměny povinné školní docházky“. *Učitel'ské noviny*. 10(33).

Možný, Ivo. 1999. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Možný Ivo. 2006. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Rabušic, Ladislav. 2001. *Kde ty všechny děti jsou? Porodnost v sociologické perspektivě*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Rámišová, Šárka. 2013. "Podporované, či opovrhované? Životní úroveň svobodných matek v období normalizace." *Paměť a dějiny* 7(4): 40-47.

Rychtaříková, Jitka. 1996. „Současné změny v charakteru reprodukce v České republice a mezinárodní situace“. *Demografie*. 38(2): 77-89.

Rychtaříková, Jitka. 2006. „Být svobodnou matkou v České republice“. Pp. 20-45 in Kocourková, Jiřina, Ladislav Rabušic (eds.). *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?* Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy.

Singly, de Francois. 1999. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál.

Sirovátka, Tomáš. 2003. „Rodinné chování a rodinná politika v České republice“. Pp. 37-60 in Mareš, Petr, Tomáš Potočný (eds.). *Modernizace a česká rodina*. Brno: Barrister & Principal.

Sokáčová, Linda. 2006. „Česká republika: něco málo z historie interrupcí“. [online]. [cit. 23.2.2018]. *Britské listy*. Dostupné z: <https://legacy.blisty.cz/art/26365.html>.

Sulerotová, Evelyne. 1998. *Krise rodiny*. Praha: Karolinum.

Syrovátka, Augustin, J. Vondráček, J. Skutilová. 1991. „Trend změn živě narozených mimo manželství v České republice“. *Demografie*. 33(3): 193–199.

Šalamounová, Petra, Ondřej Nývlt. 2006. „Mimomanželská plodnost – současné trendy v Evropě a v České republice“ Pp.118-141 in Hamplová, Dana, Petra Šalamounová, Gabriela Šamanová (eds.). *Životní cyklus sociologické a demografické perspektivy*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.

Štípková, Martina. 2013. „Declining health disadvantage of non-marital children: Explanation of the trend in the Czech Republic 1990-2010“. *Demographic research*. 29(25): 663-706.

Tomášek, Marcel. 2006. "Singles a Jejich Vztahy; Kvalitativní Pohled Na Nesezdané a Nekohabituující Jednotlivce V České Republice". *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review*, 42(1): 81–105. JSTOR.

Wagnerová Alena. 2017. *Žena za socialismu*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Zeman, Kryštof. 2006. „Mimomanželská plodnost v České republice – demografická analýza“ Pp.14-25 in Hamplová, Dana (ed.), Kryštof Zeman, Blanka Řeháková, Vladimír Polášek, Eva Soukupová. *Mimomanželská plodnost v České republice po roce 1989: sociální a ekonomické souvislosti*. Sociologické studie / Sociological Studies 06:5. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Zeman, Kryštof. 2007. „Nemanželská plodnost – demografický přehled“ Pp.17 in Hamplová, Dana (ed.), Jana Chaloupková, Eva Soukupová, Petr Sunega, Kryštof Zeman. *Děti na psí knížku? Mimomanželská plodnost v ČR*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.

8. RESUMÉ

My bachelor thesis focuses on the impact of socioeconomic conditions on extramarital fertility in state socialism. The aim of this work was to find out whether the material background in childhood, social origin and the education of respondents had impacts on the extramarital fertility. Based on this goal and the available data, I conducted a secondary analysis of the Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe. I chose the research sample from its third wave called Sharelife. Interviewing was carried out in the Czech Republic in the period 2008-2009.

The thesis is divided into two main parts. The first part focused on the description of non-marital fertility in Europe and in Bohemia. In the Czech republic, I described extramarital fertility in terms of three time periods. The first period is before the socialist regime, the second is behind the socialist regime, and the third is the post-socialist period. However, most attention was paid to the socialist regime. In the second part – practical I described and presented the methodology and the results of the research.

I used a logistic regression to uncover the relationship between the dependent variable (unmarried mother) and the independent variables. The results show that material background in respondent's childhood and social origin, did not appear to affect extramarital fertility. Only education has proved to be significant. Mothers with college education had a lower probability of giving birth outside the marriage. These results suggest that the social stratification of this phenomenon strengthened after 1989.

9. SEZNAM TABULEK

Tabulka 1. Podíl mimomanželské plodnosti v evropských zemích v roce 2004 a 2015.....	4
Tabulka 2. Počet živě narozených mimo manželství podle dosaženého vzdělání matky v roce 1976, 1989 a 2015, ČR	17
Tabulka 3. Počet dětí narozených mimo manželství podle pořadí v roce 1950, 1989 a 2016.....	19
Tabulka 4. Porody mimo manželství podle narození respondentky	26
Tabulka 5. Porody mimo manželství podle povolání hlavního živitele v dětství respondentky.....	26
Tabulka 6. Porody mimo manželství podle materiálního vybavení v dětství respondentky	27
Tabulka 7. Porody mimo manželství podle délky studia respondentky	28
Tabulka 8. Výsledky logistické regrese	30

10. SEZNAM GRAFŮ

Graf 1. Podíl dětí narozených mimo manželství na území ČR v letech 1810-2005.....	8
---	---

11. SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1. Podíl dětí narozených mimo manželství v jednotlivých okresech v roce 2012.....	18
---	----